

GEOGRAFIE ECONOMICĂ MONDIALĂ

NOTE DE CURS

PETRONELA-SONIA NEDEA

**GEOGRAFIE ECONOMICĂ
MONDIALĂ**

NOTE DE CURS

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2012

Tehnoredactare computerizată: Nedea Petronela-Sonia
Coperta: Angelica Mălăescu

Copyright © 2012
Editura Universitară
Director: Drd. Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

EDITURĂ RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE
(C.N.C.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NEDEA, PETRONELA-SONIA
Geografie economică mondială : note de curs /
Petronela-Sonia Nedea. - București : Editura Universitară,
2011
ISBN 978-606-591-282-3

911.3:338(100)(075.8)

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate autorului.

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 /319.67.27,
comenzi@editurauniversitara.ro

ISBN 978-606-591-282-3

DOI: 10.5682/ 9786065912823

Cuvânt Înainte

O certitudine a lumii contemporane este faptul că geografia, care studiază mediul geografic și relațiile om - mediu înconjurător, a devenit o disciplină de contact și de interferență, atât cu științele naturii, cât și cu cele sociale, o știință de sinteză și informație, cu un rol aplicativ fundamental.

Geografia economică este o ramură principală în sistemul științelor geografice, ce studiază potențialul economic al mediului geografic, urmărind diferențierile și particularitățile acestuia la nivel regional și planetar.

Prezentul curs universitar se constituie într-o sinteză a aspectelor majore ce caracterizează resursele demografice și naturale ale Terrei, în contextul transformărilor spectaculoase ale secolului XXI.

Se adresează, deopotrivă, studenților economiști, geografi, cât și tuturor acelorora interesați să descopere bogățiile Terrei și modul de valorificare al acestora, urmărindu-se, prin unele exemplificări, evidențierea unor realități economice importante, spre a fi reținute și comparate în evoluția lor.

CUPRINS

<i>CUVÂNT ÎNAINTE</i>	5
 <i>PARTEA I</i>	
<i>RESURSELE DEMOGRAFICE ALE TERREI</i>	11
1.1. Dinamica populației	12
Evoluția numerică a populației Terrei	12
Cele mai populate regiuni geografice și țări ale lumii	15
Mișcarea naturală a populației	19
Mișcarea migratorie a populației	26
1.2. Răspândirea geografică a populației	33
Aria antropogenezei	33
Oicumena	35
Factorii care influențează răspândirea populației pe Glob	37
Răspândirea populației în latitudine și altitudine	38
Densitatea populației	43
1.3. Structura populației	47
Structura demografică a populației	47
Structura socială a populației	49
Structura economică a populației	50
1.4. Urbanizarea pe Glob	52
Evoluția fenomenului urbanizării	52
Forme de concentrare urbană	53
Cele mai populate arii metropolitane de pe Glob	56
Megalopolisuri reprezentative pe Glob	57

PARTEA A 2-A

RESURSELE ENERGETICE ALE TERREI ȘI VALORIFICAREA LOR 69

2.1. Repere economice contemporane	70
2.2. Războiul economic – o caracteristică a lumii contemporane	72
2.3. Coordonatele resurselor energetice ale României	74
2.4. Clasificarea resurselor energetice	76
2.5. Cărbunii și industria carboniferă	77
Formarea cărbunilor	77
Clasificarea cărbunilor.....	79
Prelucrarea (cocsificarea) cărbunilor	80
Rezervele mondiale de cărbuni și repartiția lor geografică	82
Repartiția geografică și evoluția producției carbonifere pe Glob	84
Comerțul mondial cu cărbune	96
2.6. Petrolul și gazele naturale	98
Formarea petrolului și a gazelor naturale	98
Istoricul exploatărilor și valorificării industriale a hidrocarburilor	101
Rezervele mondiale de petrol și gaze naturale și repartiția lor geografică ...	103
Producția și repartiția geografică a exploatărilor petroliere pe Glob	111
Industria de rafinare a petrolului	123
Comerțul mondial cu petrol	124
Producția și repartiția geografică a exploatărilor gazeifere pe Glob	124
2.7. Industria energiei electrice	135
Scurt istoric al apariției centralelor electrice pe Glob	135
Tipuri de centrale electrice pe Glob	137
Repartiția geografică a producției mondiale de energie electrică.....	145

PARTEA A 3-A

INDUSTRIA METALURGICĂ PE GLOB..... 165

3.1. Minereurile de fier și siderurgia	166
Clasificarea minereurilor de fier	166
Rezervele mondiale de minereu de fier și repartiția lor geografică	168
Repartiția geografică a producției mondiale de minereu de fier și siderurgia	169
3.2. Minereurile neferoase	190
Cuprul	191
Aluminiul și bauxita	192
Plumbul și zincul	194
Staniul (cositorul)	195
Aurul, argintul și platina	196
Uraniul și thoriul	200

PARTEA A 4-A

REGIONAREA TURISTICĂ A TERREI..... 203

I. Litoralul Mediteranei Europene și al Atlanticului de Est	205
Litoralul nordic al Mediteranei Europene și al Atlanticului de Est	205
Țările balcanice	208
Litoralul nord african al Mediteranei	209
Litoralul Atlanticului de Est și Insulele Canare	209
II. Europa Central-Nordică	210
Țările alpine	211
Țările de la Marea Nordului și de la Marea Baltică	211
Țările scandinave	212

Țările Europei Central Estice fără ieșire la mare	213
III. America de Nord.....	213
Canada	214
Statele Unite ale Americii	215
Mexic	217
IV. America Centrală și de Sud	218
America Centrală.....	218
America Centrală Istmică	219
America Centrală Insulară	219
America de Sud	220
 <i>CAPITALELE STATELOR INDEPENDENTE</i>	 222
 <i>TESTE DE AUTOEVALUARE</i>	 227
 <i>SUPERLATIVE GEOGRAFICE ALE TERREI</i>	 249
 <i>ANEXE</i> - Localizarea geografică a resurselor energetice pe mari regiuni geografice și țări	 253
 <i>BIBLIOGRAFIE</i>	 283

Partea I

Resursele demografice ale Terrei

"Ce se va întâmpla în secolul XXI? Va progresa dezvoltarea economică și socială mai rapid decât creșterea populației? Se va demonstra că lumea poate susține o populație mai mare decât este acum? Ce se cunoaște cu certitudine este că informațiile de bază asupra populației vor continua să fie esențiale pentru a înțelege comportamentul uman și a anticipa schimbările"¹.

Este o certitudine ideea că acest început de secol XXI se află sub amprenta unor transformări majore ale societății umane, identificate atât prin evoluția sa sub aspect politic sau economic, dar mai ales prin prisma populației (resursele demografice).

Populația umană poate fi definită ca fiind totalitatea locuitorilor unei țări, ai unei regiuni, ai unui oraș etc., sau, într-o expresie mult mai simplă, totalitatea persoanelor care locuiesc pe un anumit teritoriu, iar principalele caracteristici ce definesc populația sunt: numărul (efectivul), repartiția, dinamica și structura.

În funcție de dimensiunea teritoriului de referință se disting²: populația unei localități (sat, oraș), populația unei unități administrative din interiorul unei țări (comună, raion, județ, district, regiune, provincie etc.), populația unei țări (populația națională), populația unei regiuni a lumii (mai multe țări), populația continentelor, populația mondială.

În acest context, dacă discutăm despre *resurse umane*, ne referim, în fapt, la populația activă (forța de muncă) la un moment dat, respectiv totalitatea populației apte de muncă și în vârstă de muncă dintr-o anumită zonă.

¹ Haupt Arthur, Kane T. Thomas, 2006, *Population Handbook*, publicat de Population Reference Bureau, Ediția a 5-a, Washington D.C., pag. 69

² Vert Constantin, 2001, *Geografia populației. Teorie și metodologie*, Editura Mirton, Timișoara, pag. 16

1.1. Dinamica populației

Noțiunea de populație se referă, în sensul cel mai obișnuit, la existența unei comunități umane, a unei anumite generații, bine definite în timp și spațiu. Această colectivitate de persoane / comunitate este permanent supusă unui proces de succesiune a generațiilor prin creștere naturală. "Noțiunea de *dinamica populației* semnifică procesul general de schimbare a numărului populației, ca urmare a nașterilor, a deceselor, sau ca efect al imigrărilor sau emigrărilor"³.

Dinamica demografică se caracterizează la rândul ei prin modificări cantitativ-structurale permanente, datorate mișcării naturale, teritoriale (migratorii), sociale, culturale și politice.

Evoluția numerică a populației Terrei

Multă vreme populația Globului a fost puțin numeroasă, creșterea acesteia fiind legată de ameliorarea condițiilor igienico-sanitare, de revoluția tehnico-științifică și progresul socio-economic, care au sporit posibilitățile de creștere a nivelului de trai al omenirii.

"Populația mondială de astăzi, repartitia ei teritorială pe continente și țări, sunt rezultatul unei îndelungate evoluții al cărei început este marcat de apariția speciei umane pe Terra. Rîtmurile rapide de creștere a populației sunt un fenomen relativ recent în istoria omenirii. Întreaga aventură a speciei umane, de la homo erectus până la homo sapiens de astăzi este pasionantă: o creștere lentă, de-a lungul sutelor de mii de ani, cu suișuri și coborâșuri, înainte de a se înscrie într-o creștere exponențială atât de impresionantă prin viteza ei și care a dus la formularea ideii de explozie demografică". (Trebici Vladimír, 1991, Populația Terrei, Editura Științifică, București, pag. 50)

Evoluția numărului populației Terrei a înregistrat salturi ce corespund practic progreselor tehnologice. Astfel, conform estimărilor⁴ făcute analizând evoluția numerică a speciei umane, primul progres a fost cel legat de descoperirea focului, care a

³ Cucu Vasile, 1997, *Geografia generală umană. Geografia Populației*, Casa de Editură "Viața Românească", București, pag. 62

⁴ estimări posibile datorită progreselor din domeniile antropologiei, arheologiei, etnologiei, paleodemografiei, istoriei și geografiei istorice

determinat creșterea populației de la câțiva indivizi la cca 500 000. Urmează apoi alte "salturi" legate de inventarea arcului și a săgeților, de stocarea alimentelor continuând, mai târziu, cu apariția și perfecționarea uneltelor, practicarea agriculturii și creșterea animalelor, controlarea energiei, conducând către revoluția industrială, începută la mijlocul secolului al XVIII-lea. Așadar, istoria demografică a Terrei este relaționată istoriei economice.

Pentru începutul erei noastre, conform relatărilor istorice, populația Terrei a fost estimată ca variind între 200-300 milioane de locuitori, urmând apoi o perioadă de peste un mileniu și jumătate fără modificări importante în evoluția numerică a populației. Abia la mijlocul secolului al XVII-lea, respectiv anul 1650, populația mondială se presupune că înregistra cca 550 milioane de locuitori, conform estimărilor făcute de geograful olandez *Bernhardus Varenius*, în lucrarea sa *Geographia Generalis*⁵.

După acest moment, se remarcă o creștere numerică progresivă a populației lumii, ajungându-se, de la 1 miliard de locuitori în anul 1820, la 6 miliarde de locuitori în anul 1999, **preconizându-se atingerea celui de-al 7-lea miliard în anul 2011**, la sfârșitul lunii octombrie (*6 928 198 253 locuitori ai planetei, în anul 2011, luna iulie*)⁶.

Urmărind intervalul anilor 1820 - 2011, se poate observa că populația planetei a continuat să "explodeze", printr-o creștere exponențială: în decursul a 170 de ani (1650-1820) populația a crescut cu cca o jumătate de miliard de locuitori, pentru ca în următorii 107 ani (1820-1927) să mai adauge încă un miliard. Urmează apoi o perioadă de 33 de ani (1927-1960) în care populația Terrei mai adaugă un miliard de locuitori, continuată cu intervale de timp de 14 ani (1974-1960), de 13 ani (1987-1974) și de alte

⁵ Geograful olandez *Bernhardus Varenius* (1620-1680) realizează cea mai importantă lucrare geografică a secolului al XVII-lea, *Geographia Generalis*, fiind considerat un precursor al geografiei științifice moderne, reprezentând renașterea cunoștințelor geografice în Europa. Lucrarea a fost publicată în 1664 și este considerată a fi *prima lucrare de geografie cu caracter științific*, în cuprinsul căreia sunt separate două direcții de studiu: geografia generală și geografia regională. Rămasă mult timp neobservată, lucrarea tânărului geograf, ce a sistematizat cunoștințele geografice de o amploare nemaivazută până atunci, urmează a fi apreciată de specialiști mult mai târziu, în decursul secolelor XIX și XX.

⁶ conform estimărilor făcute de *** *The World Factbook*, July, 2011, Central Intelligence Agency, (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>), cifră obținută prin însumarea numărului de locuitori ai statelor independente, plus teritoriile dependente și cele cu statut special.

două intervale a câte 12 ani (1999-1987, 2011-1999), adăugându-se de fiecare dată câte un nou miliard de locuitori.

Tabel 1.1. Evoluția numerică a populației Globului și ritmul mediu anual de creștere

Perioada de referință	Numărul populației (milioane locuitori)	Ritmul mediu anual de creștere (%)
I î.e.n.	200-300	-
sec. XVII (1650)	550	-
sec. XVIII (1750)	600-900	0,4
sec. XIX (1820)	1 000	0,5
sec. XX (1927)	2 000	0,65
sec. XX (1959-1960)	3 000	1,4
sec. XX (1973-1974)	4 000	1,9
sec. XX (1988-1987)	5 000	1,7
sec. XX (1998-1999)	6 000	1,3
sec. XXI (2010-2011)	7 000 ⁷	1,2

Sursa: *** *The World Factbook*, July, 2011, Central Intelligence Agency,
*** *World Demographic Estimated and Projections*, United Nations, New York, 2011

Se observă, așadar, o creșterea numerică a populației alarmantă, datorată, în principal, ritmului susținut și destul de intens, din ultimele decenii. Astfel, dacă în perioada 1960-1999, rata de creștere a populației mondiale era de 1,9%, în prezent aceasta este de 1,2% preconizându-se, pe viitor, o stabilizare la valoarea de 1%.

Previziunile demografice indică o creștere continuă a populației mondiale (dar o scădere constantă a ratei de creștere a populației), ajungându-se la cca 9,5 miliarde de locuitori până în anul 2050 și o rată de 0,51%.

Comportamentul demografic al populației s-a modificat în ultimele decenii, sub influența directă a unor factori de ordin social, economic, psihologic, educativ și legislativ, ceea ce demonstrează faptul că, latura socială a fenomenelor demografice în comparație cu cea biologică, are o importanță tot mai mare. În acest sens, este absolut necesar ca politica demografică să fie formulată în funcție de stadiul de dezvoltare socială în care se află fiecare stat al lumii. Din acest punct de vedere, pe plan internațional, există două tendințe majore:

- de încurajare a sporirii ritmului de creștere a populației;
- de reducere a natalității, prin controlul nașterilor.

⁷ valoare estimată de *** *The World Factbook*, July, 2011

Pentru începutul de secol XXI, creșterea exponențială a continuat și în domeniul științei și tehnologiei, ceea ce naște speranțe (de exemplu, progrese în medicină), dar și temeri deopotrivă (de exemplu, dezvoltarea de arme letale).

Cele mai populate regiuni geografice și țări ale lumii

Analiza evoluției numerice a populației la nivel de continente și țări, începând chiar cu finele secolului al XVII-lea, dar deosebit de puternice în secolul al XIX-lea, ne arată că așa-numita *explozie demografică*⁸ este marcată de diferențierea evoluțiilor social-economice fiind specifice stadiilor de trecere de la subdezvoltare la un anumit grad de dezvoltare.

Exploziile demografice nu se produc în aceeași perioadă la nivel global, deoarece evoluția social-economică este diferită de la o țară la alta, efectul stărilor pozitive acționând diferențiat de la un stat la altul sau de la un grup sau altul de popoare.

Explozia populației se accentuează atunci când încep să se resimtă îmbunătățiri în nivelul de viață al populației, iar consecința firească, în prima etapă, este o natalitate ridicată, paralel cu reducerea considerabilă a mortalității și drept urmare un spor accentuat al populației, așadar o explozie demografică. În următoarea etapă, odată cu dezvoltarea social-economică a țărilor, dimensiunile exploziei demografice se reduc simțitor, provocând în țările puternic dezvoltate adevărate crize demografice.

Resursele demografice ale Terrei sunt prezentate, în cele ce urmează, pe baza statisticilor de la recensământul populației, efectuate de către biroului american de recensământ, date ce pot sugera impactul potențial pe care statele lumii îl pot genera la nivel macro și microregional.

La nivel continental, este prezentată evoluția numărului de locuitori în perioada anilor 1850-2011, observându-se faptul că Asia rămâne, în continuare, cel mai populat

⁸ *Explozia demografică* (sau *bomba demografică*) - expresie folosită pentru a descrie tendința de creștere rapidă a populației din secolul XX, rezultată dintr-o rată mondială de natalitate mult mai ridicată decât rata mondială de mortalitate.

continent de pe Glob, urmat apoi, în ordine descrescătoare, de Africa, America, Europa și, pe ultimul loc, Australia și Oceania.

Tabel 1.2 Evoluția populației Terrei pe continente

Continent	Evoluția populației (milioane locuitori) pe ani				
	1850	1900	1950	2000	2011
Europa	274	423	576	610	736
Asia	754	932	1 374	3 713	4 181
Africa	95	118	272	867	1 052
America	59	144	332	832	942
Australia și Oceania	2	6	12	30	35

Sursa: *** *The World Factbook*, 2009 - July, 2011, Central Intelligence Agency,
*** *International Data Base*, US Census Bureau

Manifestările și tendințele ritmurilor medii anuale, la nivel de continente, precum și evoluția numărului populației și a principalilor indicatori demografici în ultimele decenii sunt foarte variate de la o regiune geografică la alta, de la o țară la alta. Analiza situației populației din ultimii ani, evidențiază oscilațiile ritmului de creștere, cu certe diferențieri regionale, la nivel continental putându-se observa următoarele tendințe:

➤ menținerea unui nivel încă relativ ridicat a ritmului mediu anual din unele continente: Africa, 2,7% față de 2,3% în anul 1950; Asia, 2,0% față de 1,9%; America Latină, 2,8%;

➤ scăderea ritmurilor medii anuale în unele continente: Europa (0,6% față de 0,9%); America de Nord (0,9% față de 1,6%).

Pentru a reda o imagine cât mai clară a evoluției fenomenului demografic la nivel de stat, s-au luat în considerare două categorii reprezentative:

- țări cu o populație de peste 100 milioane de locuitori;
- țări cu o populație cuprinsă între 50 și 100 milioane de locuitori.

Conform datelor statistice, în prezent, există 12 țări pe Glob cu o populație de peste 100 milioane de locuitori fiecare, ceea ce reprezintă mai mult de jumătate din populația mondială (respectiv, 61,59%), doar trei dintre ele fiind țări puternic dezvoltate economic (S.U.A., Rusia, Japonia).

Mai mult de atât, se remarcă proporția covârșitoare a primelor două state, China și India, în totalul populației mondiale, de 36,46%, iar împreună cu S.U.A., 40,98% (aproape jumătate din populația Globului este concentrată pe teritoriul a trei state!).

În continuare, sunt prezentate țările "milionare" ale lumii, alături de ponderea populației fiecăreia în totalul mondial.

Tabel 1.3 Statele lumii cu o populație de peste 100 milioane de locuitori în anul 2011

Nr. crt.	Țara	Populația (milioane locuitori)	Ponderea în cadrul populației mondiale (%)
1	China	1 336 718 015	19.29
2	India	1 189 172 906	17.16
3	S.U.A.	313 232 044	4.52
4	Indonezia	245 613 043	3.55
5	Brazilia	203 429 773	2.94
6	Pakistan	187 342 721	2.70
7	Bangladesh	158 570 535	2.29
8	Nigeria	155 215 573	2.24
9	Rusia	138 739 892	2.00
10	Japonia	126 475 664	1.83
11	Mexic	113 724 226	1.64
12	Filipine	101 833 938	1.47
13	Total mondial	6 928 198 253	100

Sursa: *** *The World Factbook*, July, 2011, Central Intelligence Agency
 *** *International Data Base*, US Census Bureau

Evoluția populației, în perioada anilor 2002-2020, la nivelul celor mai populate state din cadrul fiecărui continent relevă tendința de stabilizare a ritmului de creștere în cazul țărilor dezvoltate, spre deosebire de cele aflate în curs de dezvoltare, care încă prezintă un ritm de creștere susținut.

Tabel 1.4 Evoluția numărului de locuitori la nivelul celor mai populate state de pe fiecare continent (milioane locuitori)

Regiunea geografică		2002	2006	2009	2011	2020
Asia	China	1 281	1 322	1 369	1 337	1 425
	India	1 050	1 130	1 166	1 189	1 321
America	S.U.A.	287	301	307	313	323
Europa	Rusia	145	141	140	139	159
Africa	Nigeria	130	135	149	155	216

Sursa: *** *World Population Prospects*, United Nations, Department of Economic and Social Affairs,
 *** *The World Factbook*, Central Intelligence Agency

Populația Chinei este, în prezent, de circa 1,3 miliarde, iar rata de creștere este 0,6%. În aceste condiții, Departamentul american de Stat estimează că populația Chinei va atinge un vârf de 1,6 miliarde în anul 2050.

Cea de-a doua categorie, a țărilor cu o populație cuprinsă între 50 - 100 milioane de locuitori, include, la nivelul anului 2011, patru state europene dezvoltate economic, și anume Germania (81 mil. locuitori), Franța (65 mil. locuitori), Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord (cca 63 mil. locuitori), Italia (61 mil. locuitori), plus alte opt state, în principal, din cadrul continentelor Asia și Africa, aflate în curs de dezvoltare (Etiopia și Vietnam peste 90 mil. locuitori fiecare, Egipt 82 mil. locuitori, Turcia și Iran cca 78 mil. locuitori fiecare, Republica Democratică Congo cca 72 mil. locuitori, Thailanda cca 67 mil. locuitori, Myanmar cca 54 mil. locuitori).

Tabel 1.5 Statele lumii cu o populație între 50 - 100 milioane de locuitori în anul 2011

Nr.crt.	Țara	Populația (milioane locuitori)
1	Etiopia	90 873 739
2	Vietnam	90 549 390
3	Egipt	82 079 636
4	Germania	81 471 834
5	Turcia	78 785 548
6	Iran	77 891 220
7	R.D. Congo	71 712 867
8	Thailanda	66 720 153
9	Franța	65 312 249
10	Regatul Unit	62 698 362
11	Italia	61 016 804
12	Myanmar	53 999 804

Sursa: *** *The World Factbook*, July, 2011, Central Intelligence Agency

Alte câteva țări, în prezent cu o populație cuprinsă aproximativ între 49 și 45 mil. locuitori, vor intra în această categorie în viitorul apropiat: Republica Africa de Sud (49 mil.), Coreea de Sud (48,7 mil.), Spania (46,7 mil.), Ucraina (45,1 mil.), Sudan (45 mil.).

Secolul XX a reprezentat o perioadă unică în istoria umanității, fiind caracterizat de un ritm foarte rapid de creștere a populației, ceea ce a determinat unul dintre fenomenele definitorii ale lumii contemporane, și anume explozia demografică.

Caracteristica ultimei jumătăți de secol este faptul că efectele și dimensiunile exploziei demografice sunt vizibile și pot fi urmărite de la țară la țară, în funcție de nivelul sau aspirațiile lor de dezvoltare. Este cunoscută lupta pentru eliberare națională și economică pe care au dus-o continentele Africa, America, Asia, după cel de-al Doilea Război Mondial.

Formarea țărilor în curs de dezvoltare devine din ce în ce mai activă, mai ales sub aspectul reprezentării cantitative. Ca urmare, dimensiunile exploziei demografice se reduc în țările industriale, care cândva au provocat revoluția demografică și se accentuează în limitele țărilor și continentelor în curs de dezvoltare.

În aceste condiții, ritmul (rata) anual(ă) de creștere a populației la nivel de state sugerează următoarele valori: 50 % dintre statele lumii au un ritm mediu anual de creștere sub 1,0 % (țări dezvoltate, din Europa, America Anglo-Saxonă), cca 20% dintre ele au un ritm mediu anual de creștere de peste 3,0% (țări aflate în curs de dezvoltare, majoritatea țărilor Africii, Americii Latine și Asiei), iar restul prezintă o valoare a ritmului de creștere de 1,2% (țări recent intrate în stadiul dezvoltării economice - spre exemplu unele țări din Asia, Africa sau America Latină).

Mișcarea naturală a populației

Orice comunitate umană se definește, din punct de vedere cantitativ și structural, prin două trăsături majore și anume, *efectivul* (numărul de persoane) și *generațiile* ce o formează. Există, așadar, datorită acestor două trăsături, un proces continuu de transformare, de modificare, fiecare an înregistrând noi generații, în timp ce generațiile existente se reduc ca urmare a mortalității.

Acest proces permanent de înprospătare, de regenerare poartă denumirea de *mișcare naturală*. Indicatorii demografici de bază ai mișcării naturale a populației sunt natalitatea⁹, mortalitatea¹⁰ și sporul natural¹¹.

⁹ indicator demografic ce arată intensitatea nașterilor în cadrul unei populații, prin raportarea numărului de născuți vii dintr-o anumită perioadă la populația totală a unei țări sau a unei regiuni, exprimată la 1 000 de locuitori.

Evoluția natalității la nivel mondial este influențată de o serie de factori social-economici, de politicile demografice aplicate de anumite țări. O politică demografică poate avea drept obiectiv influențarea sistemului demografic (numărului populației, a structurii ei, a natalității și mortalității, a distribuției sale spațiale), sau de a influența și variabilele sociale, economice, culturale care au consecințe demografice.

În fapt, politica demografică reprezintă un segment al politicii social-economice, are un caracter complex și punctează mai multe obiective, ce necesită măsuri legislative și mijloace financiare, totul desfășurându-se în cadrul suveranității și competenței fiecărui stat.

Deși vizează mai multe obiective, politica demografică acordă, practic, o importanță deosebită fertilității și familiei. În acest sens, funcție de orientarea lor, acestea pot fi *politici nataliste* (de încurajare a natalității), *antinataliste* (de reducere a nivelului natalității) sau *politici neutre* în raport cu fenomenele demografice (o rată zero de creștere, populație staționară).

Indiferent de orientare, o politică demografică implică un complex de măsuri speciale, fonduri financiare și, bineînțeles, o legislație adecvată.

Statele care adoptă o politică demografică antinatalistă se axează pe aplicarea unor programe naționale de planificare familială, în speță informarea populației, care induce motivația pentru o familie de dimensiuni reduse, punerea la dispoziție a mijloacelor necesare.

Pe de altă parte, statele cu politici de încurajare a nașterilor (nataliste) se bazează pe o serie de măsuri de ordin economic, precum: alocațiile familiale, ajutoare sociale pentru familiile cu mulți copii, acordarea unor avantaje economice, sanitare, educaționale, etc.

¹⁰ indicator demografic ce exprimă raportul numeric dintre numărul de decese pe o anumită perioadă de timp și populația totală a unei țări sau a unei regiuni, exprimată la 1 000 de locuitori.

¹¹ indicator demografic ce reflectă diferența dintre numărul de născuți vii și totalul deceselor dintr-o anumită perioadă de timp (diferența dintre natalitate și mortalitate); se mai numește și *excedentul populației*.

Politica demografică a Chinei

Politicile demografice ale Chinei de-a lungul timpului

- 1952: controlul nașterilor este un act criminal, deoarece constă în uciderea poporului chinez fără a face să curgă sânge;
- 1957: să ai 600 000 000 locuitori este bine, deoarece o gură de hrănit înseamnă două brațe pentru muncă;
- 1962: este cert că e nevoie de o populație numeroasă, dar trebuie, de asemenea, difuzate mijloacele de contracepție, cu ajutorul planning-ului familial;
- 1979: punerea în aplicare a politicii "copilului unic", prin măsuri restrictive și sancțiuni economice pentru cuplurile având mai mult de doi copii.

Măsurile antinataliste luate de Guvernul Chinez

1. Încurajarea căsătoriilor târzii, ce va duce la o descendență mai mică;
2. Se oferă concediu de maternitate doar la prima naștere;
3. Se oferă alocații doar pentru primul copil născut;
4. Se oferă concediu medical 14 zile pentru femeile care avortează și 30 de zile pentru femeile care se supun voit sterilizării;
5. Abandonarea sau avortul urmașilor de sex feminin;
6. Punerea la dispoziția populației de materiale contraceptive subvenționate de către stat.

Politica demografică: "copilul unic"

O populație numeroasă în interiorul granițelor unui stat asigură, cu certitudine, o armată puternică și numeroasă, dar și o forță de muncă mult mai "consistentă".

Totuși, în condițiile în care teritoriul e limitat, iar resursele de hrană indisponibile, atunci trebuie identificate și adoptate metode pentru stoparea ritmului accelerat al natalității. Momentan, la nivelul Globului, India și China se confruntă cu probleme demografice, ca urmare a sporului natural pozitiv. Pentru a stopa creșterea numărului de locuitori cele două state au apelat la o serie de măsuri, menite să scadă numărul de locuitori.

În acest fel a apărut politica antinatalistă, impusă de către Deng Xiaoping, o doctrină prin care familiile sunt constrânse să aibă un număr mic de descendenți. Scopul acestei politici este de a încetini ritmul natalității și de a micșora fertilitatea (numărul de copii / femeie).

În China aceasta politică a fost introdusă în anul 1979, pentru a rezolva problemele de ordin social și economic. Scopul restricțiilor era ca fiecare familie să ajungă să aibe, statistic vorbind, de la 4,3 copii la 1,7 copii. Astfel, femeile erau obligate să aibă un singur copil, iar dacă nu se conformau erau pedepsite prin taxe suplimentare, prin ignoranța autorităților (în achiziționarea unui imobil, sau la angajare aveau prioritate familiile cu un copil).

Efectul imediat asupra familiilor mai puțin numeroase a fost creșterea nivelului de trai și o educație mai bună pentru micuții singuri la părinți. Spre exemplu, pentru familiile care au un singur copil există prioritate la angajare, facilități în obținerea unei locuințe de calitate, concediu plătit, admitere facilă la creșe. În schimb, cuplurile care au peste doi copii sunt discriminate la angajare, plătesc impozite mai mari și nu beneficiază de ajutor din partea statului.

Propaganda chineză privind "copilul unic" nu a dat roade imediat, autoritățile recurgând la măsuri extreme. Astfel, anii '80 au fost marcați de un număr extrem de ridicat de avorturi, la nivelul milioanei, și de sterilizarea forțată a sute de mii de femei. Pentru încălcarea restricției, chinezii riscau amenzi usturătoare, ba chiar și o pedeapsă cu închisoarea.

În zonele rurale oamenii au învățat să "ocolească" legea, trimitându-și femeile gravide la rude. După naștere, anunțau că l-au înfiat, ori că părinții copilului le sunt rude. Chiar dacă cifrele oficiale afirmă că numărul de copii/femeie a trecut de la mai mult de 6 în 1950, la sub 2 în 2010, această politică nu reușește să frâneze suficient creșterea demografică, pentru că milioane de copii se nasc încă și nu sunt declarați.

Excepție de la regula "unicului copil", impusă de liderul Deng Xiaoping, fac și regiunile în care trăiesc minorități etnice. Cuplurilor din orașe le este permis să aibă doi copii dacă, atât soțul, cât și soția, au fost copii singuri la părinți. Totodată, cuplurile din mediul rural au voie să aibă doi copii, dacă primul născut este o fată.

Se poate afirma, totuși, că strategia "copilului unic" a condus la controlul natalității, cel puțin în unele provincii, însă drept consecință au apărut două probleme majore: populația Chinei

se confruntă cu un grad ridicat de îmbătrânire demografică și, implicit, cu o forță de muncă mai redusă.

În aceste condiții, guvernarea de la Beijing consideră că regula veche de mai bine de 30 de ani, care permite cuplurilor să aibă un singur copil nu mai este benefică, în contextul în care economia Chinei, a doua economie a lumii, a început să-și revină rapid după criza economică.

Prin urmare, începând cu anul 2010, autoritățile vor începe proiecte-pilot în cinci provincii în care rata natalității este extrem de scăzută. Autoritățile provinciei chineze Guangdong, care are cea mai mare populație din gigantul asiatic, i-au solicitat guvernului central autorizația de a atenua politica copilului unic, pe fondul îmbătrânirii accelerate a populației.

Dacă va fi pusă în aplicare, noua politică le va permite cuplurilor în care unul dintre membri este, la rândul său, copil unic să aibă doi copii. În ultima perioadă, statul chinez permite minorităților să aibă și un al doilea copil, iar cuplurile chineze sunt lăsate să conceapă al doilea membru la un interval de 7 ani.

Potrivit publicației *China Daily*, lipsa forței de muncă, mai ales în zona rurală din nordul Chinei, este extrem de ridicată. Disponibilitățile în masă de la sfârșitul anului 2008 și începutul anului 2009, cauzate de criza economică, au ascuns pentru o perioadă problema, însă în 2010 ea a devenit din nou vizibilă. De vină pentru deficitul de forță de muncă nu este doar natalitatea în continuă scădere, ci și boom-ul economic.

Specialiștii chinezi susțin că, la acutizarea deficitului de forță de muncă a dus și dezvoltarea sistemului de învățământ superior din China. În anul 2010, universitățile au avut peste 6,4 milioane de noi studenți, în condițiile în care, în urmă cu zece ani, erau doar puțin peste două milioane de studenți. Școlarizarea poate fi o problemă, în contextul în care China are nevoie de forță de muncă mai puțin calificată în anumite domenii.

Pe viitor, se așteaptă o modificare majoră a politicii demografice chineze, care va fi îndreptată mai mult către gestionarea populației, decât către un control cantitativ, în vederea îmbunătățirii condițiilor de trai.

La nivelul anului 2011, conform datelor statistice, la nivel mondial, rata natalității este de 19,5‰, iar rata mortalității de 8,12‰, astfel că valoarea rezultată a sporului natural este de 11,38‰, în scădere față de perioadele anterioare (16,6‰ în perioada anilor 1980-1985, 11,7‰ în 2006, 11,95‰ în 2007), însă cu mari diferențieri regionale.

Într-o serie de țări slab dezvoltate, atât natalitatea, cât și mortalitatea, au fost de-a lungul timpului și se mențin, încă, și în prezent, foarte ridicate, iar drept urmare creșterea naturală a populației este ne semnificativă. În alte țări, odată cu dezvoltarea economico-socială și cu progresele înregistrate în domeniul medicinei, procesul mortalității s-a aflat într-o continuă scădere, determinând, astfel, în ultimul secol, o creștere simțitoare a numărului populației.

Dacă urmărim acest proces, atât la nivel continental, cât și pe țări, se observă că *un spor natural mare este specific țărilor în curs de dezvoltare sau slab dezvoltate*, care, deși se află la un nivel economic și social scăzut, au obținut o serie de rezultate în îngrădirea mortalității, dar mai puțin în direcția stabilirii unui echilibru între natalitate și mortalitate.

Spre exemplu, regiunile geografice cu un spor natural peste media pe Glob, sunt Africa, America Latină și Asia (între 23 și 11,6‰), iar ca țări din această categorie fac parte Bangladesh, Pakistan, Irak, Siria, Nigeria, Libia (cu un spor natural de peste 20‰), Yemen, Uganda, Congo, R.D. Congo (peste 30‰).

Regiunile dezvoltate prezintă o valoare a sporului natural net inferioară mediei pe Glob, astfel America de Nord are 6.82‰, iar Europa are un spor natural negativ (numărul deceselor este mai mare decât cel al nașterilor), -1,52‰.

Cele mai recente date statistice, conform U.S. Population Reference Bureau, ne informează asupra faptului că, la nivelul anului 2011, există 20 de țări pe Glob, majoritatea cu un spor natural negativ și doar câteva dintre ele cu o rată zero de creștere a populației, fapt fără precedent în istoria omenirii. Acest lucru demonstrează că aceste țări se confruntă cu două situații: fie numărul deceselor este mai mare decât cel al nașterilor, fie există o egalitate între cele două. Luând în calcul chiar și impactul

imigrărilor sau al emigrărilor, doar o singură țară din cele 20, respectiv Austria, se preconizează că va avea un spor natural pozitiv până în anul 2050.

Țara cu cea mai mare scădere a ratei natalității este Ucraina, cu o scădere de 0,8% în fiecare an, iar în aceste condiții, se estimează că populația țării va scădea cu 28% până în 2050. Același trend descendent îl urmează alte două state din fostul bloc sovietic, Rusia și Belarus, cu o scădere a ratei natalității de 0,6% pe an, ceea ce ar conduce, în viitor, la o scădere alarmantă a populației (spre exemplu, Rusia ar pierde, până în 2050, mai mult de 30 milioane de locuitori, cca 22% din populația totală a țării).

Japonia este singura țară non-europeană din grupul de 20, cu o rată zero de creștere a populației (populație staționară), însă și în cazul ei previziunile sunt sumbre, în condițiile în care s-ar menține ritmul actual de creștere (se preconizează o scădere cu 21% a numărului de locuitori).

În continuare, sunt prezentate cele 20 de țări de pe Glob cu un spor natural negativ sau cu o rată zero de creștere a populației, în rândul cărora observăm că se înscrie și România.

Tabel 1.6 Statele lumii cu spor natural negativ sau zero în anul 2011

Nr. crt.	Țara	Scădere anuală a populației	Scăderea populației totale 2011-2050
1.	Ucraina	- 0,8%	- 28%
2.	Rusia	- 0,6%	- 22%
3.	Belarus	- 0,6%	- 12%
4.	Bulgaria	- 0,5%	- 34%
5.	Letonia	- 0,5%	- 23%
6.	Lituania	- 0,4%	- 15%
7.	Ungaria	- 0,3%	- 11%
8.	România	- 0,2%	- 29%
9.	Estonia	- 0,2%	- 23%
10.	Moldova	- 0,2%	- 21%
11.	Croația	- 0,2%	- 14%
12.	Germania	- 0,2%	- 9%
13.	Republica Cehă	- 0,1%	- 8%
14.	Japonia	0%	- 21%
15.	Polonia	0%	- 17%
16.	Slovacia	0%	- 12%
17.	Austria	0%	+ 8%
18.	Italia	0%	- 5%

Nr. crt.	Țara	Scădere anuală a populației	Scăderea populației totale 2011-2050
19.	Slovenia	0%	- 5%
20.	Grecia	0%	- 4%

Sursa: *** *International Data Base*, US Census Bureau, 2011

În cursul secolului al XIX-lea, natalitatea a scăzut sensibil în regiunile considerate azi dezvoltate și se menține ridicată în regiunile mai puțin dezvoltate, în ultimii ani constatându-se o accentuare a diminuării natalității în regiunile dezvoltate, natalitatea tipică fiind astăzi:

- în regiuni dezvoltate, de ordinul 16‰;
- în regiuni mai puțin dezvoltate, de două ori mai ridicată (31‰).

Elementul esențial al creșterii demografice actuale îl constituie reducerea mortalității în general și a celei infantile¹² în special, ca urmare a măsurilor igienico-sanitare aplicate pe o scară din ce în ce mai largă, precum și a altor factori. În paralel și natalitatea a cunoscut o oarecare scădere, însă curba descendentă a acesteia nu a fost la fel de pronunțată precum cea a mortalității, astfel încât sporul natural al populației este cu mult mai mare decât în trecut. Statele cu un spor natural ridicat au posibilitatea de a-și asigura, în viitor, resurse umane corespunzătoare¹³.

Mișcarea migratorie a populației

Mobilitatea spațială a populației este o componentă a dinamicii populației, fiind un factor complementar al creșterii sau scăderii numărului populației. Aceasta trebuie privită ca o consecință a inegalității existente la nivel mondial în repartitia geografică a populației și resurselor naturale. Astfel, mobilitatea teritorială se prezintă drept o încercare a populației de a reduce dezechilibrele existente între numărul de locuitori și resurse.

¹² *mortalitatea infantilă* este un indicator demografic ce exprimă numărul de decese în primul an de viață raportat la 1 000 de născuți vii; acest indicator se folosește în aprecierea mortalității generale și este direct influențat de progresul medicinei și de condițiile igienico-sanitare.

¹³ Neguț Silviu (coordonator), 2010, *Geografie economică mondială*, Editura Meteor Press, București, pag. 26

Mișcarea teritorială a populației atât în limitele unui stat, cât și în afara acestora poartă numele de *migrație*. În definirea migrației și analiza generală a fenomenului migratoriu se utilizează o serie de termeni specifici: emigrația, exodul demografic, imigrația, remigrația. Acești termeni sunt generați de caracteristicile fenomenului și anume: zona de plecare, zona de sosire, intensitatea migrației, natura migrației etc.

Emigrația se referă la plecările (ieșirile), de populație dintr-o anumită zonă, indiferent de mărimea sau nivelul taxonomic al acesteia. Ea cuprinde în condițiile normale, numai surplusuri de populație și nu produce modificări esențiale, în piramida demografică. Există, însă, situații determinate de cauze multiple, când în procesul migratoriu este antrenată o populație mai numeroasă decât surplusul demografic producându-se o destructurare a comunității respective. O asemenea deplasare de populație poartă denumirea de *exod demografic*, în cadrul căruia, cea mai frecventă formă o reprezintă *exodul rural*.

Imigrația definește populația migrantă, sosită sau intrată într-o zonă sau localitate. Imigrațiile în zona de origine, adică revenirile după o plecare, considerată la un moment dat definitivă sau temporară, poartă numele de *remigrație*.

În practică, populația sosită într-o țară sau localitate, din anumite cauze/motive, un anumit scop și pentru un anumit timp, se numește *populație imigrantă*. Populația plecată dintr-o țară sau localitate spre alte continente, țări sau localități, din anumite cauze/motive, un anumit scop și pentru un anumit timp, se numește *populație emigrantă*.

Cauzele migrațiilor sunt extrem de variate și implică existența atât a unor factori de respingere în arealul sau regiunea de plecare, cât și a unor factori de atracție în arealul sau regiunea de sosire (căutarea unui loc de muncă, crearea de infrastructuri în anumite zone populate, conflicte locale sau regionale etc.).

Cei mai importanți **factori care**, prin caracteristicile lor, **determină deplasări ale populației** sunt cei naturali, economici, sociali și politici, prezentați succint în cele ce urmează:

➤ *factorii naturali*, precum climatul excesiv, relieful inaccesibil, solurile nefertile, pot constitui factori de respingere puternici pentru populație; totodată, catastrofele naturale (inundațiile, alunecările de teren, cutremurele, uraganele, tsunami-urile) pot stimula deplasări ale populației spre alte regiuni geografice. Pe de altă parte, existența unor zone cu climat mai blând, soluri fertile reprezintă elemente de favorabilitate, de atractivitate pentru populație;

➤ *factorii economici* - inegalitățile înregistrate în dezvoltarea economică a unor regiuni constituie astăzi cauzele cele mai frecvente în determinarea mobilității teritoriale a populației (deplasări de populație din zonele slab dezvoltate economic către zonele puternic dezvoltate). Astfel, șomajul, nivelul scăzut al veniturilor, suprapopularea, sărăcia și foametea constituie factori puternici de respingere, ce creează potențiali migranți, în timp ce, prezența resurselor naturale, dezvoltarea industriei și serviciilor, reprezintă factori de atracție în zonele respective, pentru o populație din ce în ce mai numeroasă;

➤ *factorii sociali* - se află, de cele mai multe ori, într-o strânsă relație cu cei economici, motivul fiind acela că bunăstarea materială își găsește corespondentul în cea socială. Cel mai comun factor de respingere îl reprezintă schimbarea statutului sau mărimii familiei (cuplurile de tineri căsătoriți preferă să locuiască mai departe de părinți, apariția copiilor determină schimbarea locuinței, etc.). De asemenea, lipsa unor activități sociale sau culturale din zonele rurale poate constitui o cauză a depopulării satelor, pe când, centrele sociale, culturale, educaționale din orașe pot contribui la creșterea populației urbane.

➤ *factorii politici* - deplasările voluntare ale populației sunt mai puțin determinate de factorii politici, dar există situații în care anumite persoane intră în conflict sau sunt în dezacord cu politica dusă la nivel local, regional sau național. Aceștia se îndreaptă spre regiuni sau țări în care opiniile lor sunt acceptate (spre exemplu, cazul persoanelor care au cerut azil politic).

În funcție de factorii și cauzele / condițiile care pot favoriza sau restricționa mobilitatea spațială a populației, se disting patru **categorii de populație**, și anume:

➤ *populația migratoare* - parte a populației care se deplasează în teritoriu, schimbându-și atât domiciliul, cât și locul de muncă. Se încadrează aici migrațiile intercontinentale, interstatale, dar și migrațiile rural-urban;

➤ *populația navetistă* - se referă la acea categorie de populație care se deplasează (alternant) pentru muncă în teritoriu, utilizând, în acest scop, un anumit mijloc de transport spre locul de muncă, între localitatea de domiciliu și localitatea în care-și desfășoară activitatea;

➤ *populația sezonieră* - include populația care se deplasează, indiferent de distanță, pentru muncă, pentru o perioadă determinată sau periodic (lunar, anual), sau pentru odihnă, recreere, tratamente medicale, în perioade de concediu, vacanțe;

➤ *populația flotantă* - include populația ce se deplasează pentru muncă, recreere sau alte scopuri în altă localitate decât cea de reședință, fără a-și schimba domiciliul de bază pentru o perioadă mai mare de 48 de ore.

Evoluția migrațiilor internaționale

Migrații ale popoarele pe spații geografice mari s-au desfășurat încă din cele mai vechi timpuri. Putem începe prin a aminti *epoca marilor migrații ale popoarelor*, de la sfârșitul perioadei antice și începutul sclavagismului timpuriu, când s-au format numeroase popoare atât pe teritoriul Asiei, cât și al Europei.

În continuare, prima jumătate a mileniului I, amintește de *răspândirea maghiarilor*, ce emigrează din regiunile Uralului către regiunile Dunării mijlocii, dar și de *cuceririle arabe* (începând cu secolul VII), urmate de expansiunea populațiilor arabe dinspre Orientul Mijlociu și Apropiat către nordul Africii. Pentru prima jumătate a mileniului al doilea, o importanță demografică deosebită o au *invaziile mongolilor*, în țări din Asia și Europa, alături de *cuceririle turcești* din Asia Mică.

O etapă reprezentativă în mișcarea migratorie a populației lumii este *epoca marilor descoperiri geografice*, perioadă în care America se "europenizează" (inițial spanioli și portughezi către America Latină, apoi francezi, olandezi, englezi îndeosebi spre America de Nord), iar din Europa se emigrează într-un număr foarte mare (în a

doua jumătate a secolului al XVIII-lea au emigrat peste ocean peste un milion de europeni, majoritatea fiind englezi).

În categoria deplasărilor forțate, trebuie amintite transmăturile unui imens număr de negrii, mai exact *comerțul cu sclavi*, început de portughezi în secolul XV și continuat de spanioli, danezi, francezi și englezi, până la abolirea sclaviei (începutul secolului XIX), timp în care peste 10 milioane de negrii africani au fost transportați peste Atlantic, pentru a muncii pe plantațiile din Lumea Nouă. Acest lucru a determinat o depopulare a Africii în secolul XVIII și, bineînțeles, o creștere a populației Americii.

Este limpede că volumul și direcția migrațiilor internaționale a variat mult în decursul timpului. Referindu-ne, însă, doar la ultimele secole, se disting trei perioade reprezentative:

➤ *perioada sfârșitului de secolul XIX și începutul secolului XX* - s-a caracterizat prin marile migrații transoceanice, ce au antrenat milioane de persoane din Europa de Vest, Sud și Est spre America Anglo-saxonă, America Latină sau Australia. Această mișcare s-a dezvoltat după 1815, când emigranți din nord-vestul Europei și din zonele suprapopulate ale Irlandei s-au dirijat spre America de Nord;

➤ *perioada dintre cele două războaie mondiale* - se înregistrează un declin al emigrației transoceanice dinspre Europa, datorită haosului financiar european, crizei economice din 1929, declinului natalității din unele state europene, dar și datorită nevoii țărilor din Lumea Nouă de o forță de muncă specializată;

➤ *perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial* - se restabilesc vechile fluxuri migratorii dinspre Europa spre S.U.A., Canada, Australia, Noua Zeelandă, Argentina, aceste țări având din nou nevoie de forță de muncă pentru a face față creșterii economice.

În perioada anilor '50-'60, noi fluxuri migratorii se îndreaptă dinspre America Latină (Mexic, Caraibe, Republica Dominicană) spre S.U.A. și Canada. Totodată, pe continentul european se desfășoară un fenomen interesant: țările dezvoltate, altădată furnizoare de emigranți, devin acum receptoare (Franța, Germania, Marea Britanie, Elveția, Olanda, Suedia) pentru statele cu un nivel mai redus de dezvoltare economică și